

Gebruik van eigen hout wordt vanzelfsprekend

Het Gemeentelijk Houtketen Plan

In landschappelijke beplantingen en stedelijk groen komen veel boomsoorten voor die goed te gebruiken zijn, maar na velling wordt dat waardevolle hout vaak versnipperd of opgestookt. Dit is niet altijd nodig. Veel van dit hout kan worden gebruikt voor toepassingen zoals banken, picknicksets, anti-parkeerpalen, beschoeiingen en informatieborden. Gemeenten kunnen hiermee voor een deel in hun eigen houtbehoefte voorzien. Ook moet het hout van gezaagd boom tot verzaagd eindproduct vaak grote afstanden afleggen, hetgeen een onnodige milieubelasting met zich meebrengt. Het Gemeentelijk Houtketen Plan (GHP) is een milieuzorgsysteem waarmee de gemeente de eigen houtstromen kan optimaliseren.

De eerste aanzet voor een Gemeentelijk Houtketen Plan is ontwikkeld door de Stichting Robinia, met subsidie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. In dit 'voorbeeldplan' (Van de Burg en Claassen, 1997) staan de houtstromen van vier gemeenten (Dordrecht, Ede, Noordoostpolder en Wageningen) centraal. De voorbeeldstudie toont aan dat de kennis over de houtstromen verspreid aanwezig is binnen de gemeente. Er is dus niemand die

Enkele mogelijke toepassingen van 'eigen' hout

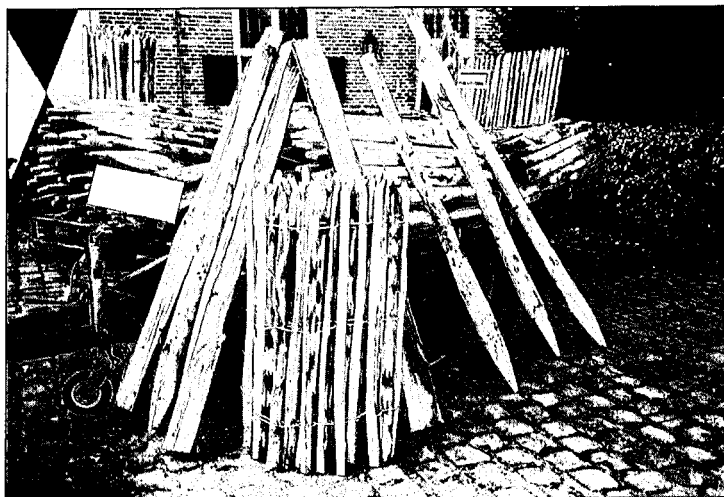
een totaalbeeld heeft. Door systematisch de houtstromen te onderzoeken, via een houtketenplan, komen de benodigde gegevens op een betrekkelijk eenvoudige wijze boven tafel. Met behulp van deze gegevens kan de gemeente haar beleid op het gebied van houtgebruik toetsen en daadwerkelijk uitvoeren. Daarnaast leidt het opstellen van een Gemeentelijk Houtketen Plan tot contacten met houtleveranciers en houtgebruikers binnen de gemeente waardoor de mogelijkheid voor een betere afstemming ontstaat.

Een GHP geeft concrete invulling aan het begrip duurzame ontwikkeling door een combinatie van een goede benutting van grondstoffen, ketenbeheer en bewustmaking van milieu-aspecten. Veel gemeenten hebben overeenkomsten getekend in het kader van het klimaatverbond en dergelijke. Om een GHP in het beleid in te kaderen is het belangrijk de gemeenteraad/ B&W hierop te wijzen. Ook de initiatie-

ven om het gemeentelijk bosbezit onder een EKO-keurmerk te brengen past goed bij de opzet van een Gemeentelijk Houtketen Plan. Vooral gemeenten die werken aan de 'Lokale Agenda 21' (een instrument waarmee de duurzaamheid van een gemeente in beeld wordt gebracht) hebben de stichting dan ook om informatie gevraagd, omdat zij het GHP zien als één van de mogelijke uitwerkingen hiervan.

Vraag- en aanbodanalyse

Om een eerste indruk te krijgen van de mogelijkheden voor houtgebruik bij een gemeente, is inzicht in het beschikbare groenereaal, zowel binnen als buiten de bebouwde kom, en de houtstromen onmisbaar. Bij de voorbeeldgemeenten bleek het niet eenvoudig om binnen een kort tijdsbestek een totaaloverzicht te maken. Tijdens het voorbeeldproject waren met alle betrokken diensten van iedere gemeenten gesprekken nodig om de houtstromen in beeld te krijgen.

Uit de voorbeeldstudie blijkt dat er niet of nauwelijks rekening gehouden werd met mogelijke houttoepassingen bij de aanleg en het beheer van groenvoorzieningen. De kap van bos-, straat- en laanbomen vindt vooral plaats vanwege stabiliteits- of vitaliteitsproblemen en vaak op het moment dat deze bomen interessante afmetingen bereiken. Met de mogelijk goede houtkwaliteit wordt helaas weinig gedaan. Tijdige en deskundig uitgevoerde snoeiwerkzaamheden en kap zijn belangrijk om een betere houtkwaliteit te bereiken. Veiligheid wordt (uiteraard) belangrij-

ker gevonden dan houtkwaliteit, maar via de juiste snoei- en beheeractiviteiten gaan veiligheid en houtkwaliteit ook goed samen. Door hier meer aandacht aan te schenken, kunnen de bomen in de toekomst in een groter deel van de gemeentelijke houtbehoefte voorzien.

Bij het voorbeeldproject kwamen vooral gegevens te voorschijn die betrekking hadden op buiten-toepassingen (palen, banken, speeltoestellen etc.). De gebruiksgegevens voor de binnentoepassingen waren een stuk moeilijker te verkrijgen, omdat deze veelal via bestekken en

Laanbomen kunnen uiteindelijk gebruikt worden voor vele producten

aannemers worden geregeld. Het gaat bij binnentoepassingen meestal om op zichzelf staande gevallen, zoals de bouw van een dorpshuis, schouwburg, zwembad en dergelijke.

Een belangrijk resultaat uit de vraagronde was dat de betrokkenen meedachten over de mogelijkheden van houtgebruik in de eigen gemeente/ regio. Het bleek dat de voorbeeldgemeenten op grond van de houtbehoefte voor gemeentelijke voorzieningen en de mogelijkheden in het eigen groenbestand, in principe in hun eigen behoefte kunnen voorzien. Dit geldt zeker als hierbij omliggende grondeigenaren worden betrokken.

Mogelijkheden voor gebruik van eigen hout

De achterliggende gedachte van het GHP is om zoveel mogelijk eigen geproduceerd hout in de gemeente te gebruiken, zodat een besparing van milieubelastende activiteiten wordt bereikt. Daarbij is het niet noodzakelijk om strikt vast te houden aan het principe 'product van eigen bodem'. Ook is het mogelijk om een boomstam te leveren aan een verwerker, en op hetzelfde moment al een product mee terug te vervoeren. Dit product bestaat dan wel uit hout dat afkomstig is uit de reguliere houtmarkt, maar de geleverde stam wordt weer gebruikt voor andere producten die deze verwerker zal maken. Op deze manier wordt het grondstofgebruik van het ontvangen product gecompenseerd door de grondstoflevering van de stam. Het dient vermeden te worden om hout met een minder milieuvriendelijk 'verwerkingstraject' aan te schaffen. De mogelijkheid voor het gebruik

Een andere mogelijke toepassing van 'eigen' hout

van eigen hout door de gemeente is afhankelijk van een aantal factoren:

– Boomsoort

De toepassingsmogelijkheden van het hout zijn per boomsoort verschillend. Iedere boomsoort levert hout met zijn eigen technische eigenschappen (duurzaamheid, hardheid, etc.) en is daardoor meer of minder geschikt voor bepaalde toepassingen. Met name hout van eik, robinia en tamme kastanje heeft een natuurlijke duurzaamheid die deze soorten uitermate geschikt maakt voor het gebruik buitenshuis, waarvoor een lange levensduur vereist is. Is die duurzaamheid niet noodzakelijk, bijvoorbeeld bij de toepassing boompalen die maar enkele jaren dienst hoeven te doen, dan voldoen veel andere soorten ook. Een goede kennis over de hout eigenschappen is daarom onontbeerlijk om tot een optimaal gebruik te komen.

De gemeente Wageningen heeft op de Wageningse Berg een potentieel aan hout om voor een groot deel in haar eigen houtbehoefte te kunnen voorzien. Hout van de eik en robinia, die op de Wageningse Berg voorkomen, kan gebruikt worden voor duurzame toepassingen: eik kan verzaagd worden tot constructiehout en de robinia kan tot paalhout gekloofd worden. De overige houtsoorten die op de Wageningse Berg voorkomen (beuken, esdoorns en grove dennen), kunnen gebruikt worden als boompaal of tijdelijke afrastering (Stichting Robinia, 1997).

– Technische verwerkingsmogelijkheden

Voor een optimalisering van het houtgebruik binnen de gemeente

zijn met name houtproducten van belang die slechts eenvoudige bewerkingen nodig hebben. Voor zo'n eenvoudige bewerking zijn geen speciale en dure machines nodig. Het is voor elke gemeente mogelijk om producten, zoals boompalen te maken. De stammen hoeven alleen op de juiste lengte afgezaagd te worden en als men wenst kunnen ze ook geschild worden t.b.v. het uiterlijk. Een punt maakt vervolgens het product af. Met eenvoudige gereedschappen is dit product al te maken.

Andere producten vergen meer stappen in het productieproces. Het vervaardigen van banken is daar een voorbeeld van. Hiervoor is meer specifieke apparatuur nodig, die bij een gemeente niet altijd voor handen is. Samenwerking met een lokale zagerij kan hierbij een uitkomst bieden.

Samenwerking met omliggende gemeentes maakt het mogelijk om meer te investeren in professionalisering, aanschaf van machines en verwerving van opslagruimte. Samenwerking met bedrijven kan hier ook een bijdrage aan leveren. Een goed voorbeeld is de overeenkomst tussen een nabijgelegen voormalige NS-zagerij voor onderliggers en de gemeente Dordrecht (Stichting Robinia, 1997). Volgens deze overeen-

komst worden houtstammen verzaagd voor de verwerking tot banken en andere toepassingen.

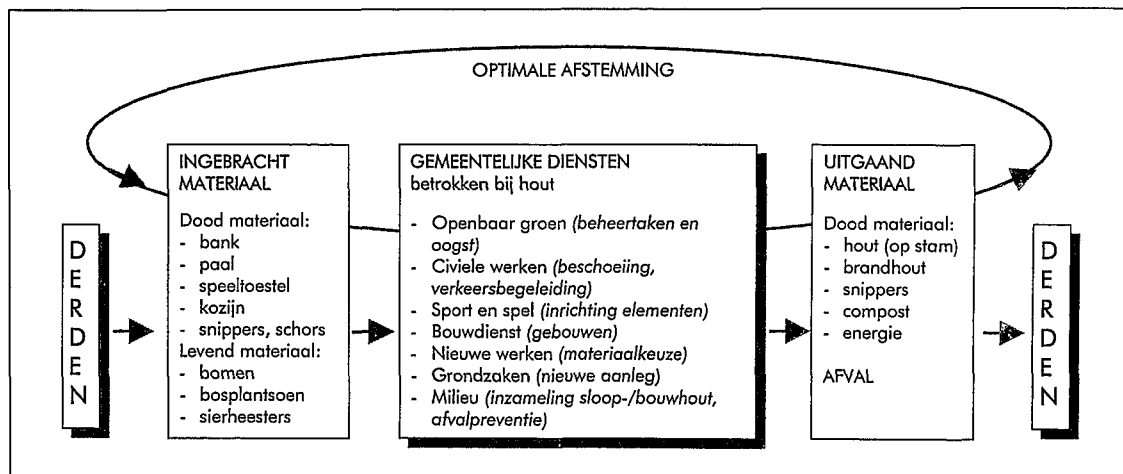
– Vervoer en opslag

Het is niet efficiënt en milieuvriendelijk om kleine hoeveelheden over een grote afstand te vervoeren, te laten bewerken en vervolgens terug te vervoeren. Verwerking dient daarom zoveel mogelijk ter plaatse of in de regio te gebeuren. Verder verdient de mogelijkheid van gecombineerd vervoer meer aandacht. Men kan bijvoorbeeld het vervoer combineren met andere gemeenten, waardoor een grotere partij stammen in één keer naar een verwerker gebracht.

De gemeente Ede heeft voor het laten maken van speeltoestellen 36 m³ hout nodig, waarvan 4½ m³ uit eigen bossen komt (Stichting Robinia, 1997). Op de houtwerf in de gemeente Ede wordt dit hout verwerkt tot speeltoestellen. Dit is efficiënter, milieuvriendelijker en de vervoerskosten blijven zo tot een minimum beperkt. Dit geeft de gedachte achter het GHP feitloos weer.

Kosten

De kosten van het toepassen van het GHP bestaan voornamelijk uit coördinatie, (eventueel) vervoer, en verwerking. Deze kosten wor-

Schematische weergave van de verbanden tussen de ingaande en uitgaande houtstromen bij de gemeente. De rechte pijlen geven de reguliere houtstromen aan, de kromme lijn geeft het effect van de toepassing van het GHP aan.

den (voor een deel) gecompenseerd, omdat er nu minder geld uitgegeven hoeft te worden aan verwijdering en aanschaf van houtproducten.

De coördinatiekosten zijn zowel bij toepassing van het GHP als bij het reguliere groenbeheer vergelijkbaar en leveren vrijwel geen kostenverschil op, het is vooral een kwestie van denkwijze en de juiste contacten opbouwen. Het verschil zit in de vervoers- en verwerkingskosten. Als de verwerking binnen het eigen grondgebied (of in de directe omgeving) plaats kan vinden zijn de vervoerskosten laag te houden. Dit is uit milieuoogpunt ook het beste. De verwerkingskosten kunnen hoger uitvallen doordat met kleinere houtpartijen met soms wisselende kwaliteit wordt gewerkt. In 1997 was bijvoorbeeld 't Speel-

kwartier te Rossum uitgerust met apparatuur om van geschikte stammen een speeltoestel te fabriceren. Stammen werden ter plekke gezaagd met behulp van een mobiele zaag (of door derden) en vervoerd naar de werkplaats waar de verdere bewerkingen werden uitgevoerd. De totaalprijs van een op deze manier vervaardigd speeltoestel kon volgens 't Speelkwartier concurreren met de conventioneel uitgevoerde toestellen van een firma. Naast de milieuvoordelen van lokale verwerking is de stimulans voor de lokale werkgelegenheid van belang. Dit zijn zulke belangrijke argumenten voor de beschreven werkwijze, dat eventuele meerkosten gerechtvaardigd zijn. Van geval tot geval zal bekeken moeten worden hoe hoog deze meerkosten mogen zijn.

Conclusie

Het Gemeentelijk Houtketen Plan is een praktische methode om snel inzicht in de houtstromen binnen een gemeente te krijgen

en biedt handvatten deze te optimaliseren. Het plan geeft een meetbare ondersteuning van het milieubeleid en kan een goede invulling voor de Lokale Agenda 21 zijn. Tevens biedt het GHP mogelijkheden voor publiek-private samenwerking en samenwerking tussen gemeenten onderling die kostenbesparend kunnen werken. Daarbij geeft het GHP voor de inwoners van de gemeente een concrete invulling van abstract milieubeleid. Het GHP vereist vooral een andere manier van denken. Binnen de gemeente zal iemand oog moeten hebben voor de houtstromen, anders blijft het GHP hangen in de goede bedoelings sfeer. Iemand moet de houtstromen in de gaten houden.

Literatuur

Burgh, G.F. van der en A.G.M. Claassen (Stichting Robinia), 1997, Gemeentelijk Houtketenplan; Voorbeeldproject, Wageningen.